

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยหัวข้อเรื่อง "คุณลักษณะของแหล่งข่าวการเมืองที่น่าเชื่อถือและปัจจัยที่ส่งผลต่อการคัดเลือกแหล่งข่าวการเมืองของหนังสือพิมพ์รายวัน"นี้ ผู้วิจัยได้ยกแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยมาประกอบ ดังนี้

- 1.แนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร
- 2.แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนและหนังสือพิมพ์
- 3.แนวความคิดเกี่ยวกับการสื่อข่าว
- 4.แนวความคิดเกี่ยวกับข่าวการเมือง
- 5.แนวความคิดเกี่ยวกับผู้สื่อข่าวการเมือง
- 6.แนวความคิดเกี่ยวกับแหล่งข่าวการเมือง และการใช้ประโยชน์จากแหล่งข่าว
- 7.แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับผู้สื่อข่าว
- 8.แนวความคิดเกี่ยวกับนโยบายองค์กรหนังสือพิมพ์
- 9.แนวความคิดเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว
- 10.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.แนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร

แฮโรลด์ ดี ลาสเวลล์ (Harold D. Lasswell) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ได้อธิบายความหมายของการสื่อสาร โดยแยกให้เห็นถึงองค์ประกอบของการสื่อสารในรูปประโยคคำถามที่ว่า "ใคร (Who) พูดอะไร (Say What) โดยสื่อไหน (In Which Channel) ถึงใคร (To Whom) ได้ผลอย่างไร (With What Effect)" ซึ่งตามแนวคิดดังกล่าว องค์ประกอบหลักของการสื่อสารจะประกอบด้วยแหล่งสาร (Source/Who) สาร (Message/What) สื่อ (Medium/Channel)ผู้รับสาร (Receivers/Whom) และผลที่เกิดขึ้น (What Effect) (อ้างถึงในนิลาลวัลย์ พาณิชย์รุ่งเรือง,2540:9)

ทั้งนี้การสื่อสารประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ 4 องค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร

ผู้ส่งสาร หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ทำการสื่อสารความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ข่าวสารและวัตถุประสงค์ของตน ซึ่งอาจเป็นคน ๆ เดียว คนหลายคน เช่น กลุ่มนักเรียน หรือสถาบัน เช่น รัฐบาลก็ได้

สาร หมายถึง ผลผลิตของผู้ส่งสารที่ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ข่าวสาร และวัตถุประสงค์ของตนที่ปรากฏออกมาในรูปของรหัส เช่น เมื่อเราพูด ถ้อยคำก็คือสาร หรือเมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ สารก็คือข่าว ข้อความและภาพที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์

สื่อ หมายถึง สิ่งที่น่าหรือถ่ายทอดสารของผู้ส่งสาร เช่น เมื่อเราพูด สื่อก็คือคลื่นเสียงในอากาศ หรือเมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ สื่อก็คือคลื่นแสงในอากาศ และกระดาษหนังสือพิมพ์

ผู้รับสาร หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รับสารของผู้ส่งสาร ซึ่งอาจเป็นคน ๆ เดียว คนหลายคน เช่น กลุ่มผู้ฟังการอภิปราย หรือสถาบัน เช่น บริษัทก็ได้

องค์ประกอบของการสื่อสารทั้ง 4 ประการดังกล่าวนี้ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด และมีผลกระทบต่อกัน รวมทั้งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารด้วย กล่าวคือ หากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งโดยประสิทธิภาพ ก็จะทำให้การสื่อสารไม่สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย ในขณะที่การสื่อสารจะสัมฤทธิ์ผลสูงสุด หากองค์ประกอบทั้ง 4 ประการมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ทั้งนี้การที่ผู้วิจัยนำแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารมาใช้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสื่อสารระหว่างแหล่งข่าวการเมืองกับกลุ่มผู้อ่าน ในฐานะผู้ส่งสารกับผู้รับสาร และสารก็คือข้อมูลข่าวสารทางการเมืองในสื่อหนังสือพิมพ์ ซึ่งถ้าแหล่งข่าวให้ข้อมูลที่มีคุณภาพ ทำให้ผู้อ่านมีความเข้าใจในสารมากขึ้นจนนำไปสู่การปฏิบัติตามได้ การสื่อสารก็ย่อมสัมฤทธิ์ผลสูงสุด

2.แนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทสื่อมวลชนและหนังสือพิมพ์

ลาสเวลล์ (Lasswell) ได้กล่าวถึงหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนไว้ 3 ประการ คือ

1.หน้าที่ในการสอดส่องดูแลสิ่งแวดล้อมในสังคม (Surveillance of the Environment) กล่าวคือ หน้าที่ในการดูแลติดตาม สอดส่องแสวงหา และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งบทบาทในด้านนี้คือ การให้ข้อมูลข่าวสาร (Informative Function)

2.หน้าที่ในการประสานส่วนสัมพันธ์ต่างๆ ในสังคมเพื่อแสดงปฏิกิริยาตอบสนองสิ่งแวดล้อม (Correlation of the Parts of Society in Responding to the Environment) กล่าวคือ หน้าที่ใน

การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นข่าว บทบาทในด้านนี้คือ การแสดงความคิดเห็น (Expressive Function)

3.หน้าที่ในการถ่ายทอดมรดกทางสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นหลัง ๆ (Transmission of the Social Heritage from One Generation to the Next) กล่าวคือ หน้าที่ในการเผยแพร่ความรู้ ค่านิยม และปทัสถานของสังคม เพื่อสืบทอดไปยังอนุชนรุ่นหลัง บทบาทในด้านนี้คือ การให้การ ศึกษา (Education Function)

ต่อมาชาร์ลส์ อาร์ ไวท์ (Charles R.Wright) ได้เพิ่มหน้าที่ประการที่สี่ของสื่อมวลชนคือ ความบันเทิง (Entertainment) กล่าวคือ การให้ความสนุกสนาน เพื่อการจรรโลงใจประชาชนใน สังคม

ปัจจุบันบทบาทของหนังสือพิมพ์ได้ขยายขอบเขตกว้างมากกว่าที่เคยเป็นมามากมาย ซึ่งก็ คือ บทบาทในด้านการให้บริการแก่ชุมชน ถึงกับมีคำกล่าวเรียกว่าหนังสือพิมพ์เป็นสถาบัน ย่อยในการให้บริการแก่ประชาชน ดร.ณิ หิรัญรักษ์ ได้สรุปบทบาทของหนังสือพิมพ์ไว้ในหนังสือ "การหนังสือพิมพ์เบื้องต้น" ว่าหนังสือพิมพ์มีหน้าที่ให้ข้อเท็จจริงที่สำคัญแก่ประชาชน ให้การ ศึกษา เปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน และส่งเสริมสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน (2529:5-9)

ด้านสิรินทิพย์ ชันสุวรรณ (2539:9-15) กล่าวว่า ในสังคมที่ปกครองด้วยระบอบ ประชาธิปไตย สื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ มีภาระหน้าที่ผูกพันต่อสังคม ซึ่งจะต้องปฏิบัติ ด้วยความรับผิดชอบ และเป็นภาระที่ยิ่งใหญ่กว่าภาระหน้าที่พื้นฐานในการเป็นนายทวาร (Gatekeeper) ผู้แจ้งข่าวสาร (Informer) สุนัขเฝ้ายาม (Watchdog) และเจ้าหน้าที่รับเรื่องราวร้อง ททุกข์ (Ombudsman) เรียกว่าภาระหน้าที่ของหนังสือพิมพ์เสรี ซึ่งก็คือ ภาระหน้าที่ทางการเมือง (the Political Function) หมายถึง ภาระหน้าที่ผูกพันในการเสนอข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะถูกนำไปใช้ เป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจทางการเมืองของผู้อ่าน หนังสือพิมพ์จึงพยายามสืบเสาะ ขุดคุ้ย ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของรัฐบาลที่สื่อเค้ามองไม่ชอบมาพากล อันจะนำไปสู่การประพุดติมิ ชอบเป็นเรื่องอื้อฉาว และนำมาเปิดเผยให้ประชาชนได้รับทราบ

ในขณะที่ดร.ณิ หิรัญรักษ์ (2529:9-10) ยังเพิ่มเติมบทบาทของหนังสือพิมพ์ทางการเมือง ว่า นอกจากหน้าที่ที่หนังสือพิมพ์ต้องรับผิดชอบและให้บริการแก่สังคมในด้านต่าง ๆ แล้ว หนังสือ พิมพ์ยังเป็นสื่อกลางของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชน โดยหนังสือพิมพ์จะทำ หน้าที่ติดตามเหตุการณ์ เสนอข่าวสาร ให้ข้อมูลและรายละเอียดแก่ประชาชน เพื่อการตัดสินใจ

และความเข้าใจอันดี ทั้งนี้หนังสือพิมพ์ยังมีหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐบาล โดยหนังสือพิมพ์จะเป็นตัวแทนในการพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของประชาชนในหลาย ๆ ด้าน ในขณะที่รัฐจะใช้หนังสือพิมพ์เป็นแหล่งถ่ายทอดข่าวสารที่มีสาระประโยชน์ เพื่อนำสังคมไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นด้วย

การนำแนวความคิดบทบาทของสื่อมวลชนและหนังสือพิมพ์มาอ้างในงานวิจัยนี้ เพื่อชี้ให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์มีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคมอย่างมาก โดยเฉพาะการทำหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองระหว่างรัฐกับประชาชน ซึ่งเป็นการพัฒนาสังคมที่สำคัญทางหนึ่ง

3. แนวความคิดเกี่ยวกับการสื่อข่าว

การสื่อข่าว (News Reporting) เป็นกระบวนการปฏิบัติการทางวารสารศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยกรรวบรวมข้อมูลข่าวสาร (News Gathering) ของผู้สื่อข่าว โดยข้อมูลที่ได้นั้นอาจมาจากการสัมภาษณ์แหล่งข่าว หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น การเฝ้าสังเกตการณ์ของผู้สื่อข่าวเอง หรือจากการสืบสวนสอบสวน เสาะแสวงหาข้อมูลข้อเท็จจริงที่ถูกปกปิดซ่อนเร้นมานำเสนอต่อประชาชนผู้รับสาร ซึ่งเรียกว่าการสื่อข่าวเชิงสืบสวน (Investigative News Reporting) และหลังจากผู้สื่อข่าวได้ข้อมูลข่าวสารมาแล้ว ก็ต้องนำข้อมูลเหล่านั้นมาเลือกสรร (Sort) วิเคราะห์ แยกแยะ (Analyze) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มา และนำมาประเมินคุณค่าข่าว (News Evaluate) ก่อนที่จะนำข้อมูลข่าวสารนั้นมานำเสนอรายงานสู่สายตาประชาชนผู้รับสาร ตามแบบแผนของการเขียนข่าว (News Writing) ที่มีการจัดลำดับความสำคัญของข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน กระชับ กะทัดรัด และมีชีวิตชีวาให้ติดตามอ่านตลอด (สิรินทิพย์ ชันสุวรรณ ,2539:45)

ในขณะที่ตรุณี หิรัญรักษ์ (2538:45) ได้แบ่งกระบวนการสื่อข่าวเป็น 2 ระดับ คือ

1. ระดับการแสวงหาและการรวบรวมเหตุการณ์ข้อเท็จจริงจากแหล่งข่าว เพื่อเสนอให้บรรณาธิการพิจารณาตีพิมพ์ หรือนำเสนอผ่านสื่อ ผู้วิจัย
2. ระดับการทำหน้าที่เสนอข่าวไปสู่สาธารณชน โดยเป็นหน้าที่ขององค์กรทางสื่อมวลชน ซึ่งต้องทำหน้าที่ในการบอกกล่าว และให้ข้อเท็จจริงของข่าวสารไปสู่มวลชน

อย่างไรก็ตามในโลกยุคข้อมูลข่าวสารปัจจุบัน ที่เหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมดำเนินไปอย่างรวดเร็ว สื่อมวลชนจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างทันท่วงที

นอกเหนือจากการรายงานข่าวเหตุการณ์ประจำวันโดยตรงไปตรงมา (Routine Reporting) แล้ว สื่อมวลชนยังมีความพยายามในการนำเสนอข่าวเชิงสืบสวน (Investigative Reporting) ด้วยอีกทางหนึ่ง

มาลี บุญศิริพันธ์ (2538:103) กล่าวว่า การรายงานข่าวเชิงสืบสวนเป็นวิธีการสื่อข่าวที่เน้นหนักทางด้านกรรวบรวมข้อเท็จจริงต่าง ๆ โดยการสืบเสาะ ขุดคุ้ยข้อมูลจากเหตุการณ์ และหลักฐานให้แน่ใจในข้อเท็จจริงที่ได้ เพื่อความกระจ่างเกี่ยวกับเรื่องที่เคลือบแคลงสงสัย การสื่อข่าวด้วยวิธีนี้ มักจะเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม เช่น การทุจริตคอร์รัปชัน ความไม่ชอบมาพากลทั้งหลาย

ในขณะที่พิศิษฐ์ ขวาลารวัช (2540:78) กล่าวถึงลักษณะของข่าวที่จัดว่าเป็นข่าวเชิงสืบสวนดังต่อไปนี้

1. มีความลึก คือการที่ผู้สื่อข่าวได้ลงไปสัมผัสกับข้อเท็จจริงในเรื่องที่เกิดขึ้นจริง โดยอาศัยการขุดคุ้ย สืบค้น ไม่ใช่เป็นเพียงการบอกเล่า
2. มีความกว้าง คือมีความเกี่ยวข้องกับบุคคล องค์กรมากกว่าข่าวปกติ และเป็นข่าวที่คนในสังคมส่วนใหญ่สนใจติดตาม
3. มีความซับซ้อน คือมีแง่มุมของข่าวหรือประเด็นหลายประเด็น มีความซ้ำซ้อนของประเด็นใหม่เกิดขึ้นตลอด
4. มีความแรง คือมีพลังมากกว่าข่าวปกติ เอาจริงเอาจัง หนักแน่น น่าเชื่อถือ ผลกระทบของข่าวเกิดขึ้นเป็นวงกว้าง
5. มีความต่อเนื่อง คือ มีการติดตามและนำเสนอข่าวติดต่อกันเป็นเวลานาน ขึ้นกับพัฒนาการของข่าวว่ามีประเด็นมากน้อยเพียงใด
6. เป็นข่าวเดี่ยว หรือที่เรียกว่าข่าวเอ็กซ์คลูซีฟ (Exclusive) หรือสกุ๊ปที่ได้มาและนำเสนอเพียงฉบับเดียวก่อนหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น
7. มีการเปิดโปง ขุดคุ้ยข้อเท็จจริง รวมถึงมีเอกสารหลักฐานมายืนยันจนพิสูจน์ได้ชัดเจนว่าเป็นความจริง สะท้อนการต่อสู้เพื่อความถูกต้อง เป็นธรรม ไม่จ้านนต่อการบิดเบือน อำพรางข้อมูลข้อเท็จจริง
8. หาข้อยุติได้ คือ หลังจากที่มีการตีแผ่ข้อมูลนั้นแล้ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น มีการสอบสวนดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดในทางแพ่งและอาญา หรือทางวินัยเป็นต้น และผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษตามความผิดที่ก่อขึ้น

ในขณะเดียวกัน มาลี บุญศิริพันธ์ ได้จัดแบ่งประเภทข่าวสืบสวนตามลักษณะเนื้อหาของเรื่องที่มีประเด็นอยู่ในความสนใจของประชาชน ได้ดังนี้ (2538:142)

1. การทุจริตทางการเมืองทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ
2. การคอร์รัปชันของหน่วยงานราชการ หรือเอกชนที่เอาเปรียบราชการ
3. การละเมิดกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติเพื่อผลประโยชน์ของพวกเขา
4. การบุกรุกทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะ
5. การรुकล้ำเขตป่าสงวนด้วยความไม่ชอบธรรม
6. การใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ชอบธรรม ละเว้นและ/หรือลวงล้าการปฏิบัติ
7. การทำผิดศีลธรรมและครรลองคลองธรรม
8. การฉ้อฉลโดยเจตนาให้เกิดการเบียดบังผลประโยชน์ส่วนรวม
9. การทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม
10. ประเด็นอื่น ๆ ที่มุ่งเปิดโปงความเลวร้ายเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องของประชาชน ฯลฯ

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าขอบข่ายข่าวเชิงสืบสวนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นข่าวการเมืองมากกว่าข่าวประเภทอื่น เนื่องจากข่าวการเมืองมีความเกี่ยวข้องกับการบริหารประเทศของรัฐบาล การทำงานของบรรดานักการเมืองซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบต่อบ้านเมืองโดยรวม จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่สื่อมวลชนในฐานะสุนัขเฝ้ายามจะเป็นหูเป็นตาคอยตรวจสอบตรวจสอบความไม่ชอบมาพากลทั้งหลาย และนำเสนอให้สาธารณชนรับทราบ

ในประเด็นการรายงานข่าวเชิงสืบสวนนั้น การที่สื่อมวลชนต้องพยายามขุดคุ้ยข้อมูลในส่วนที่ถูกปกปิดอยู่ ทำให้ต้องพยายามเข้าถึงแหล่งข่าวที่มีศักยภาพในการให้ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง ในประเด็นที่เคลือบแคลงสงสัยนั้น ๆ โดยเฉพาะ ต่างจากการรายงานข่าวเหตุการณ์ประจำวันทั่วไปที่มักจะเป็นแหล่งข่าวที่มีความเกี่ยวข้อง รับผิดชอบในประเด็นนั้น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือรัฐมนตรีเป็นผู้ให้ข้อมูลรายละเอียดกับผู้สื่อข่าว ดังนั้นจึงจำเป็นที่ผู้สื่อข่าวจะต้องใช้ความพยายาม และความสามารถในการเข้าถึงแหล่งข่าวในข่าวเชิงสืบสวนดังกล่าว ซึ่งแหล่งข่าวประเภทนี้ส่วนใหญ่แล้วจะมีเงื่อนไขไม่ขอเปิดเผยชื่อ ที่มาของแหล่งข่าว เพราะเกรงว่าตนเองอาจได้รับผลกระทบตามมาภายหลัง

การนำแนวความคิดการสื่อข่าวมาใช้ เพื่ออธิบายให้เห็นถึงกระบวนการ และลักษณะการทำข่าวของผู้สื่อข่าว ซึ่งการคัดเลือกแหล่งข่าวถือเป็นขั้นตอนหนึ่ง และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การสื่อข่าวมีประสิทธิภาพ

4. แนวความคิดเกี่ยวกับข่าวการเมือง

ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ได้มีกฎหมายบัญญัติไว้ถึงสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน (Right to Know) ว่าประชาชนมีสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายที่จะรับรู้ข่าวสาร ข้อมูล ความเป็นไปของบ้านเมือง และโดยเฉพาะความเคลื่อนไหวในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล ซึ่งสื่อมวลชนมีหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานของรัฐบาลและรายงานข่าวให้ประชาชนได้รับทราบอย่างต่อเนื่อง ข่าวประเภทดังกล่าวเรียกว่าข่าวการเมือง

ข่าวการเมือง มีความสัมพันธ์กับสังคมเป็นอย่างดี รวมทั้งยังเป็นมาตรวัดกระแสแปรเปลี่ยนสภาพของสังคมให้รู้ว่า เหตุการณ์ความปกติวิสัย หรือจะมีเหตุวิกฤติรุนแรงเกิดขึ้นในอีกไม่กี่วันข้างหน้า (พิศิษฐ์ ชวลาธวัช, 2540:127)

ในขณะที่ยังยุทธ รักชาติศรี (2530:44) ให้คำจำกัดความข่าวการเมืองว่า เป็นข่าวที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐบาล พรรคการเมือง ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ การทหารทั้งในและนอกประเทศ รวมถึงความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทางการเมือง ซึ่งกล่าวได้ว่าข่าวการเมืองมีขอบข่ายที่กว้างและมีสาระมาก

ในความหมายของสิรินทิพย์ ชันสุวรรณ (2539:135-136) ข่าวการเมือง เป็นการรายงานความเคลื่อนไหวและกิจกรรมของรัฐบาล และพรรคการเมือง ซึ่งเป็นข่าวที่มีความสำคัญ และเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดกับกระแสอำนาจการเมือง อันเป็นกระแสอำนาจที่ไม่คงที่ ทั้งนี้ข่าวการเมืองยังสามารถแบ่งประเภทได้ดังนี้

1. ข่าวการเลือกตั้ง โดยเริ่มจากช่วงก่อนการเลือกตั้ง การจัดตั้งพรรคการเมือง การคัดตัวผู้สมัครในนามของพรรค การเตรียมตัวหาเสียงเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เหตุการณ์ระหว่างการเลือกตั้ง ผลการเลือกตั้ง รวมถึงปฏิริยาของนักการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งและผลการเลือกตั้ง

2. ข่าวการจัดตั้งรัฐบาล เริ่มจากการนับคะแนนเสียงของพรรคการเมืองเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร การสรรหาตัวผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การเสนอนโยบายของรัฐบาลต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร จนถึงการสรรหาผู้มาดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี

3. ข่าวกิจกรรมและความเคลื่อนไหวของพรรคร่วมรัฐบาล และพรรคร่วมฝ่ายค้าน

4. ข่าวการปฏิบัติงานของรัฐมนตรีประจำกระทรวงต่าง ๆ รวมถึงการปฏิบัติงานของข้าราชการประจำ

5.ข่าวการประชุมรัฐสภา เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบผ่านร่างกฎหมายออกมาบังคับใช้ การยื่นกระทู้ถามและการประชุมญาติต่าง ๆ

6.ข่าวความเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่มีผลต่อสถานการณ์ทางการเมือง การปกครองของประเทศ

7.ข่าวปฏิกริยาของประชาชนที่มีต่อรัฐบาล ซึ่งในช่วงหลังมีการนำเสนอความคิดเห็นประชาชนผ่านทางกล่าวจิตใจความคิดเห็นต่าง ๆ

นรพล ณาเจริญ (2541:47) กล่าวว่า ข่าวการเมืองส่วนใหญ่มีแหล่งกำเนิดสำคัญอยู่ที่ทำเนียบรัฐบาล, รัฐสภา, กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีนักการเมืองปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ต่างๆอยู่จำนวนมาก ซึ่งข่าวที่ทำเนียบรัฐบาล ส่วนใหญ่จะเป็นกำหนดการภารกิจในแต่ละวันของนายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ส่วนหมายข่าวหลัก ๆ ของนักข่าวประจำรัฐสภานั้น คือ กิจกรรมการประชุมรัฐสภา การประชุมของคณะกรรมการชุดต่าง ๆ รวมถึงการติดตามทำข่าวความเคลื่อนไหวของพรรคการเมือง ขณะที่นักข่าวที่ประจำกระทรวง ก็คอยติดตามความเคลื่อนไหวของบุคคลสำคัญในกระทรวงเป็นหลัก

ทั้งนี้ในกระบวนการสื่อข่าวของผู้สื่อข่าวการเมืองนั้น สามารถแบ่งประเภทของข่าวออกเป็น 2 ประเภท คือ ข่าวที่ต้องสื่อข่าว (Active News) และข่าวที่ไม่ต้องสื่อข่าว (Passive News) ข่าวที่ต้องสื่อข่าว หมายถึง ข่าวที่ผู้สื่อข่าวเป็นผู้แสวงหาข้อมูลมาด้วยตนเอง โดยผู้สื่อข่าวอาจเป็นผู้คิดค้นประเด็นข่าวเอง หรือทางกองบรรณาธิการมอบหมายประเด็นมาให้ และผู้สื่อข่าวเป็นผู้พิจารณาคัดเลือกและค้นหาแหล่งข่าวเอง โดยอาจเป็นการรวบรวมข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่ง เช่น จากการสังเกตการณ์ของผู้สื่อข่าวเอง แหล่งข่าวบุคคล แหล่งข่าวเอกสาร เป็นต้น ซึ่งข่าวที่ได้มาในลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็นข่าวที่มีคุณภาพ เรียกอีกชื่อว่า ข่าวสืบสวน หรือ Investigative News นั้นเอง

ในขณะที่ข่าวที่ไม่ต้องสื่อข่าว หมายถึง ข่าวที่แหล่งข่าวเป็นผู้ให้รายละเอียดของข้อมูลต่อผู้สื่อข่าวเอง โดยอาจจะเป็นในรูปของข่าวแจกของกระทรวง หรือกรมต่าง ๆ ข่าวประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานราชการ หรืออาจจะเป็นข่าวที่ได้จากการสัมภาษณ์แหล่งข่าวประจำของผู้สื่อข่าวกลุ่มใหญ่ ซึ่งข่าวประเภทนี้ผู้สื่อข่าวแต่ละสังกัดก็จะได้ข้อมูลที่เหมือนกัน แต่อาจจะนำเสนอในรูปแบบการเขียนข่าวที่แตกต่างกันบ้างเท่านั้น ซึ่งเรียกข่าวประเภทนี้ได้ว่า ข่าวประจำวัน หรือ Routine News

การนำแนวความคิดเรื่องข่าวการเมืองมาอ้างในที่นี้ เนื่องจากงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับการคัดเลือกแหล่งข่าวการเมืองโดยตรง ผู้วิจัยจึงนำแนวความคิดในเรื่องข่าวการเมืองมาประกอบเพื่อชี้ให้เห็นถึงขอบข่ายของข่าวการเมือง ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากข่าวประเภทอื่น ๆ

5. แนวความคิดเกี่ยวกับผู้สื่อข่าวการเมือง

จากการที่ข่าวการเมืองมีความสำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง ผู้สื่อข่าวการเมืองจึงถือว่าเป็นผู้ที่มิชอบและหน้าที่ที่สำคัญ โดยเฉพาะในประเด็นการให้ความรู้ ความกระจ่างและความเข้าใจแก่ประชาชนในด้านที่เกี่ยวกับการทำงานของหน่วยงานรัฐบาลในหลาย ๆ หน่วยงาน นักการเมือง ผู้บริหารประเทศ ผู้สื่อข่าวการเมืองจึงต้องมีความรู้ คึกขานนโยบายหลักในการบริหารงานของแต่ละหน่วยงาน เพื่อติดตามความเป็นไปและความก้าวหน้าของงานมาเสนอต่อสาธารณชนเป็นระยะ ๆ ซึ่งการทำหน้าที่ดังกล่าวเปรียบเสมือนกระจกเงาส่องรัฐบาล ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ มีความกระตือรือร้นในการบริหารงาน และกระตุ้นการทำงานให้มีประสิทธิภาพ รวมถึงทำให้หน่วยงานของรัฐบาลมีความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีต่อประชาชนในประเทศ และดำเนินนโยบายที่ถูกต้อง ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศในทางที่ดีในภาพรวม (พิศิษฐ์ ขวาลาธวัช, 2540:128)

จากการที่ผู้สื่อข่าวการเมืองมีหน้าที่ติดตามตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาล และความเคลื่อนไหวทางการเมืองต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรับรู้ข่าวสารของประชาชนในสังคมที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ผู้สื่อข่าวการเมืองจึงควรมีคุณสมบัติที่จำเป็นดังนี้

1. มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจทางด้านรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ รวมถึงความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสภาพปัญหาสังคมทั่ว ๆ ไป
2. มีความเข้าใจสภาพการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ และมีความรู้เกี่ยวกับรายละเอียดของนักการเมือง พรรคการเมืองและส่วนต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง
3. มีความรอบรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี และสภาพทางการเมืองทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่น
4. มีความเข้าใจถึงความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่เกี่ยวกับสถานการณ์ทางการเมือง รวมทั้งความสามารถที่จะรู้ว่าประชาชนมีความคิดเห็นอย่างไรต่อสถานการณ์การเมืองในขณะนั้น
5. เป็นผู้ที่มีไหวพริบ สติปัญญาดี มีความกระตือรือร้นอยู่เสมอ รวมถึงมีวิจรรณญาณในการตัดสินใจปัญหาใดปัญหาหนึ่ง และรับฟังข้อมูลจากหลายฝ่ายอย่างรอบคอบ ตลอดจนมีความเป็นกลาง ไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ทั้งนี้คุณสมบัติอีกประการหนึ่งที่สำคัญของผู้สื่อข่าวการเมือง ก็คือ การรู้ช่องทางของการหาข่าวหรือรู้จักแหล่งข่าวในหน่วยงานรัฐบาล ซึ่งการได้มาของข้อมูลข่าวสารนั้นผู้สื่อข่าวต้องทำ ความคุ้นเคยสนิทสนมกับนักการเมือง และข้าราชการในกรม กองต่าง ๆ ในแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้ ได้รับความไว้วางใจในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้สื่อข่าวจำเป็นต้องศึกษาหา ความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐบาลด้วยว่ามีบทบาท หน้าที่ ขอบข่ายงานที่รับผิดชอบอย่างไร ซึ่ง จะเป็นประโยชน์ต่อการค้นคว้าหาข้อมูลของผู้สื่อข่าวเป็นอย่างมาก

การนำแนวความคิดเรื่องผู้สื่อข่าวการเมืองมาใช้ เพื่ออธิบายให้ทราบถึงบทบาท หน้าที่ ขอบข่ายงานและคุณสมบัติที่จำเป็นของผู้สื่อข่าวการเมือง ซึ่งมีความแตกต่างจากผู้สื่อข่าวสายอื่น ทั้งนี้ในงานวิจัยเป็นการมุ่งศึกษาถึงการคัดเลือกแหล่งข่าวของผู้สื่อข่าวสายการเมือง ประจำ ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา (พรรคการเมือง) และกระทรวงมหาดไทย

6. แนวความคิดเกี่ยวกับแหล่งข่าวการเมืองและการใช้ประโยชน์จากแหล่งข่าว

“แหล่งข่าว” หรือ News Source คือบ่อเกิดหรือที่มาของข่าวสารทุกชนิด ไม่ว่าจะข่าวนั้นจะเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือมีความผิดปกติ หรือเป็นพฤติกรรมทางสังคม ที่มีผลกระทบต่อ ส่วนรวมหรือไม่ก็ได้ แหล่งข่าวจึงเป็นรากเหง้าของข่าวทั้งหมด และเป็นตัวกำหนดทิศทางข่าวสาร ในทิศทางต่าง ๆ กัน (พิศิษฐ์ ขวาลาธวัช ,2540:54)

ทวรัตน์ เชิดชัย (2521:23) กล่าวว่าหลักสำคัญในการสื่อข่าวของผู้สื่อข่าว โดยเฉพาะใน การสื่อข่าวจากแหล่งข่าวประจำนั้น มีหลักสำคัญคือ ผู้สื่อข่าวจะต้องรู้จักแหล่งข่าว และรู้ที่มาของ ข่าว (News Source) มีความสามารถในการเข้าถึงแหล่งข่าวที่ดีได้ รวมถึงการสร้าง ความสัมพันธ์อันดีระหว่างแหล่งข่าวและผู้สื่อข่าว เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ และเอื้อประโยชน์ให้กับ แหล่งข่าวในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้สื่อข่าวด้วยความสบายใจ ในขณะที่ผู้สื่อข่าวก็จะได้รับทราบ ข้อมูล ความเป็นไปของเหตุการณ์อย่างถูกต้อง

ปรมะ สตะเวทิน ได้จำแนกประเภทของแหล่งข่าวที่สำคัญ ๆ ดังนี้ (2539:45)

1. แหล่งข่าวประจำ (Beats) แหล่งข่าวประจำ หรือแหล่งข่าวที่เป็นทางการ คือ สถานที่ต่าง ๆ ที่กิจกรรมเกิดขึ้นเป็นประจำ และมีความสำคัญ เกี่ยวข้องอยู่ในความสนใจของประชาชนและมี คุณค่าของข่าว สถานที่เหล่านี้มักเป็นสถานที่ราชการ เช่น กระทรวง ทบวง กรมที่สำคัญ ๆ เช่น ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา กระทรวงมหาดไทย กองทัพ กรมตำรวจ สถานีตำรวจ เป็นต้น

คุณค่าของข่าว สถานที่เหล่านี้มักเป็นสถานที่ราชการ เช่น กระทรวง ทบวง กรมที่สำคัญ ๆ เช่น ทำเนียบรัฐบาล รัฐสภา กระทรวงมหาดไทย กองทัพ กรมตำรวจ สถานีตำรวจ เป็นต้น

2.บุคคล หมายถึงบุคคลซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ เห็นเหตุการณ์หรือเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ บุคคลทำหน้าที่เป็นแหล่งข่าวด้วยการแจ้งข่าวต่อสื่อมวลชน และให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ไฟไหม้ ตึกถล่ม อุบัติเหตุ หรือบุคคลบางคนอาจเกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่เป็นข่าวโดยตรง เช่น นักการเมือง ตำรวจ แพทย์ วิศวกร นักกฎหมาย นักวิชาการ ผู้มีชื่อเสียงในสังคม ดารา เป็นต้น

3.สำนักข่าว (News Agencies) สำนักข่าวหรือเรียกอีกอย่างว่า บริการข่าว (News Services) หรือบริการโทรเลข (Telegraph Services) ซึ่งเป็นแหล่งข่าวที่สำคัญยิ่งขององค์การสื่อสารมวลชน และนักสื่อสารมวลชน หน้าที่ของสำนักข่าวคือ รวบรวมข่าวสารให้รวดเร็วและถูกต้องที่สุด แล้วส่งไปให้องค์การสื่อสารมวลชน องค์การสื่อสารมวลชนแต่ละแห่งจะเลือกข่าวที่ต้องการจากข่าวและภาพของสำนักข่าว แล้วส่งข่าวและภาพข่าวเหล่านี้ไปยังผู้อ่านหรือผู้ฟัง

4.บริษัทผลิตสารคดีและบันเทิง (Syndicates) เป็นแหล่งข่าวสารคดีที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง โดยบริษัทผู้ผลิตสารคดีและบันเทิงส่งเรื่องให้หนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร เพื่อความบันเทิงและความรู้ของผู้อ่าน ซึ่งเรื่องราวและภาพที่ส่งไปนั้นได้รับการตกแต่งในลักษณะที่หนังสือพิมพ์และนิตยสารสามารถนำไปตีพิมพ์ได้ทันที

5.นักประชาสัมพันธ์ นักประชาสัมพันธ์นับเป็นแหล่งข่าวที่สำคัญของนักสื่อสารมวลชน จนมีคำกล่าวว่านักประชาสัมพันธ์คือนักข่าวของหนังสือพิมพ์ ที่สำนักงานหนังสือพิมพ์ไม่ต้องจ่ายเงินเดือน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากนักประชาสัมพันธ์เป็นผู้ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับผลผลิตของบริษัท จำนวนของลูกค้า ตลาดที่สำคัญ ๆ ของบริษัท และโปรแกรมบริการสาธารณะของบริษัท ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในด้านเศรษฐกิจ การตลาดและแนวโน้มของสังคม ทั้งนี้นักประชาสัมพันธ์ทำหน้าที่เป็นแหล่งข่าวด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ส่งข่าวให้ในรูปของข่าวแจก การประชุมแถลงข่าว การจัดสัมภาษณ์พิเศษ การจัดนิทรรศการ การจัดให้สื่อมวลชนเข้าชมกิจการ เป็นต้น

6.รายงาน เอกสาร และข้อมูลที่หน่วยงานจัดทำขึ้น ซึ่งองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ มักจะจัดทำรายงาน สถิติและข้อมูลไว้เป็นหลักฐาน เพื่อแสดงการปฏิบัติการกิจ และตัวเลขต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น จำนวนประชากร จำนวนหลังคาเรือน พยากรณ์อากาศ สถิติอุบัติเหตุ ปริมาณการส่งออก อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ รายงานการวิจัยของนักวิชาการ เป็นต้น ซึ่งสถิติและข้อมูลเหล่านี้ล้วนเป็นข่าวที่ดีสำหรับนักสื่อสารมวลชนที่จะนำเสนอไปยังประชาชน

7.ห้องสมุด เป็นแหล่งเก็บรวบรวมตำรา หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ หนังสืออ้างอิง ประวัติ สถิติ เป็นต้น ซึ่งนักสื่อสารมวลชนได้อาศัยห้องสมุดเป็นที่ค้นคว้าข่าวสารและข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำเสนอต่อประชาชน

นอกจากนี้ แหล่งข่าวยังสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ แหล่งข่าวบุคคลและแหล่งข่าวที่เป็นเอกสาร โดยแหล่งข่าวบุคคลนั้น ประกอบด้วย

-ผู้เสียประโยชน์ ซึ่งมักยินดีให้ข้อมูลกับผู้สื่อข่าว เนื่องจากเป็นฝ่ายเสียหาย ผู้สื่อข่าวจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการอนุญาตพิจารณาข้อมูลที่ได้มาอย่างเป็นกลาง

-ผู้ได้ประโยชน์ มี 2 ลักษณะ คือ ต้องการเปิดเผยข้อมูลทั้งหมดให้กับผู้สื่อข่าว เพราะมั่นใจว่าข้อมูลมีความถูกต้อง ในขณะที่อีกลักษณะหนึ่งจะไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูลใด ๆ เพราะเกรงว่าหากเปิดเผยออกไปแล้วจะทำให้เสียประโยชน์ จึงพยายามปกปิดอำพรางข้อมูลถึงที่สุด ซึ่งผู้สื่อข่าวจะต้องใช้ความพยายามสืบเสาะข้อมูลให้ได้

-เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายการเมือง ข้าราชการประจำ รวมถึงภาคธุรกิจเอกชน

-ผู้ชำนาญการ หรือผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ โดยเฉพาะในด้านเทคนิค วิชาการและกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้สื่อข่าวได้ข้อมูลที่นำไปขยายประเด็นได้กว้างมากขึ้น

ทั้งนี้แหล่งข่าวการเมืองที่เป็นแหล่งข่าวบุคคลซึ่งผู้สื่อข่าวสายการเมืองติดต่อและได้ข่าวบ่อย อ้างจากผลการศึกษาในหัวข้อการเปิดประเด็นข่าวและกระบวนการทำข่าวของผู้สื่อข่าวการเมืองของกรรข สुरुกุล (2540:62) พบว่าผู้สื่อข่าวการเมืองมีการติดต่อขอข้อมูลจากนักการเมืองมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 64.64 รองลงมาคือนักวิชาการ 11.11 ข้าราชการประจำ 10.10 ประชาชนทั่วไป 8.08 กลุ่มองค์กรเอกชนต่าง ๆ 4.04 และนักวิจัยคิดเป็นร้อยละ 3.03

ศิริชัย ศิริกาเยะ และกาญจนา แก้วเทพ (2533:194) กล่าวว่า เนื้อหาสื่อมวลชนส่วนใหญ่มีความโน้มเอียงนำเสนอเรื่องราวของบุคคลระดับสูงในสังคมมากเกินไป โดยเฉพาะในกรณีการทำข่าว แหล่งข่าวที่ใช้อ้างอิงมักเป็นข้าราชการ ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้นำในสังคม โดยเป็นความเชื่อที่ว่าแหล่งข่าวที่มีสถานภาพสูงในสังคมจะทำให้ข่าวที่ออกมาีความเป็นกลางมากขึ้น และสามารถป้อนข่าวได้อย่างสม่าเสมอ

ในส่วนแหล่งข่าวเอกสาร ซึ่งสามารถใช้เป็นเอกสารหลักฐานประกอบให้มีความหนักแน่นเพื่อยืนยันความถูกต้อง และเพิ่มน้ำหนักของข่าวที่นำเสนอ รวมถึงสามารถใช้เป็นหลักฐานในการอ้างอิงทางชั้นศาลได้ ประกอบด้วย รายงานการแสดงผลสัมฤทธิ์ส่วนบุคคล รายงานเครดิตทางการเงิน รายงานประจำปี ผลสรุปการดำเนินงาน บันทึกประจำวันของเจ้าหน้าที่ตำรวจ รายงานผลการตัดสินของศาล บันทึกแฟ้มประวัติบุคคล รายงานการวิจัยของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น หรืออาจแบ่งแหล่งข่าวออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ตามลักษณะภูมิศาสตร์ คือ แหล่งข่าวภายใน

(Internal News Source) และแหล่งข่าวภายนอก (External News Source) โดยแหล่งข่าวภายในหมายถึงแหล่งข่าวภายในประเทศ และแหล่งข่าวภายนอกหมายถึงแหล่งข่าวภายนอกประเทศ

นอกจากนี้ พิติษฐิ์ ชาวลาธวัช (2540:55-56) ยังได้แบ่งประเภทของแหล่งข่าวตามที่มาหรือต้นตอของแหล่งข่าวเป็น 2 ประเภท คือ แหล่งข่าวเปิด (Open News Sources) หมายถึงข่าวที่มีการระบุผู้เปิดเผยข่าว หรือระบุที่มาของข่าว ในขณะที่แหล่งข่าวปิด (Confidential News Sources) หมายถึง ข่าวที่มีรายละเอียดจากผู้ชี้เบาะแสของข่าว (Tipster) โดยผู้ให้ข่าวมีเงื่อนไขที่ไม่เปิดเผยชื่อ นามสกุล อาชีพ หรือที่มาของแหล่งข่าวเนื่องจากกลัวว่าจะได้รับความเสียหาย ซึ่งในการรายงานข่าว จะระบุต้นตอของข่าวประเภทนี้ว่า "จากแหล่งข่าวที่เชื่อถือได้" หรือ "จากแหล่งข่าวใกล้ชิด" (Informed Sources) เป็นต้น

ทั้งนี้ในการรายงานข่าวเชิงสืบสวนนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สื่อข่าวจะต้องรู้จักแหล่งข่าวที่สามารถให้ข้อมูลรายละเอียดในส่วนที่ถูกปกปิดอำพรางโดยมีเจตนา เพื่อให้สามารถเปิดเผยข้อมูลใหม่ ๆ ต่อสังคมหรือแง่มุมข่าวที่แตกต่างจากผู้สื่อข่าวคนอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น กรณีหนังสือพิมพ์วอชิงตันโพสต์ เสนอข่าวนิกรสันละเมิดเสรีภาพส่วนบุคคลด้วยการจรรยาบรรณข้อมูลจากพรรคการเมืองฝ่ายตรงกันข้าม ซึ่งในการรายงานข่าวเชิงสืบสวนนี้ ผู้สื่อข่าวได้อาศัยแหล่งข่าวที่มีชื่อเรียกว่า "ดีพโทรต" เป็นผู้ให้ข้อมูลมาโดยตลอด และเป็นที่น่าสังเกตว่าในการรายงานข่าวดังกล่าวไม่มีการเปิดเผยชื่อ ที่มาของแหล่งข่าว เนื่องจากการเปิดเผยประเด็นข่าวที่อาจส่งผลกระทบต่อตัวแหล่งข่าวเอง

อย่างไรก็ตามการที่แหล่งข่าวใดแหล่งข่าวหนึ่งจะยอมเปิดเผยรายละเอียดของข่าวที่ถูกปิดบังซ่อนเร้นให้แก่ผู้สื่อข่าว นั้น สหมหาย ปาโรจฉัตต์ (2537:148) กล่าวไว้ว่า แหล่งข่าวในการรายงานข่าวเชิงสืบสวนนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ฝ่ายที่เป็นผู้ได้ประโยชน์ และฝ่ายที่เป็นผู้เสียประโยชน์ จึงมีความจำเป็นที่ผู้สื่อข่าวจะต้องทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งข่าวหลาย ๆ แหล่ง เพื่อให้มีความมั่นใจว่าประเด็นข่าวที่ได้มานั้นมีความถูกต้อง และน่าเชื่อถือ รวมถึงเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้สื่อข่าวตกเป็นเหยื่อของแหล่งข่าวใดแหล่งข่าวหนึ่ง นอกจากนี้ในกรณีที่แหล่งข่าวและผู้สื่อข่าวมีความสนิทสนมเป็นการส่วนตัว ทำให้ได้รับความไว้วางใจได้ประเด็นข่าวนั้น ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้สื่อข่าวจะต้องตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาเพื่อป้องกันความผิดพลาดเช่นกัน

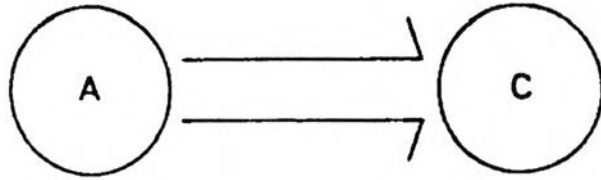
ในกรณีที่ผู้สื่อข่าวได้ข้อมูลรายละเอียดมาจากแหล่งข่าวใดแหล่งข่าวหนึ่งแล้ว ผู้สื่อข่าวจำเป็นจะต้องรักษาคำพูดที่ให้ไว้กับแหล่งข่าวนั้น ๆ เพื่อรักษาแหล่งข่าวในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกปกปิดในครั้งต่อไป และเป็นการปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพสื่อมวลชนในการปกปิดแหล่งข่าว กล่าวคือ กรณีที่แหล่งข่าวไม่ต้องการให้มีการเปิดเผยชื่อ และที่มาในประเด็นข่าวนั้น ๆ เพราะเกรงจะเกิดความเสียหายต่อตนเอง ผู้สื่อข่าวจะต้องรายงานข่าวโดยเป็นการอ้างถึง "แหล่งข่าวปิด" (Confidential News Source) แทน

นอกจากนี้ในกรณีที่แหล่งข่าวขอร้องให้ผู้สื่อข่าวสงวนข้อมูลที่มีการพูดคุยกันเป็นความลับไม่นำออกเผยแพร่ทางสื่อมวลชน หรือไม่ควรเปิดเผยก่อนถึงเวลาอันสมควรนั้น ถึงแม้ว่าแหล่งข่าวจะให้ข้อเท็จจริงบางอย่างแก่ผู้สื่อข่าวก็ตาม กรณีเช่นนี้เรียกว่า "Off the Record" ซึ่งผู้สื่อข่าวจะต้องไม่นำเรื่องราวที่มีการพูดคุยกันไปเผยแพร่อย่างเด็ดขาด เพื่อรักษาสัมพันธภาพอันดีระหว่างแหล่งข่าวและผู้สื่อข่าว อย่างไรก็ตามหากผู้สื่อข่าวเห็นว่าข้อมูลนั้น ๆ มีความสำคัญอย่างมาก และจำเป็นต้องเปิดเผย เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนและประเทศ ก็ควรแจ้งกับทางแหล่งข่าวให้ทราบเสียก่อน

การนำแนวความคิดในเรื่องแหล่งข่าวการเมือง และการใช้ประโยชน์จากแหล่งข่าวมาใช้เพื่อเป็นการอธิบายให้เห็นถึงประเภท ลักษณะของแหล่งข่าวที่ผู้สื่อข่าวใช้อ้างอิงในการรายงานข่าว ซึ่งงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาในประเด็นการคัดเลือกแหล่งข่าวการเมืองของผู้สื่อข่าว เพื่อค้นหาคำตอบที่ว่าแหล่งข่าวที่ผู้สื่อข่าวการเมืองใช้นั้น เป็นแหล่งข่าวประเภทใดบ้าง และผู้สื่อข่าวมีการพิจารณาถึงปัจจัยใดบ้างในการคัดเลือกแหล่งข่าวที่มีคุณภาพ

7. แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับผู้สื่อข่าว

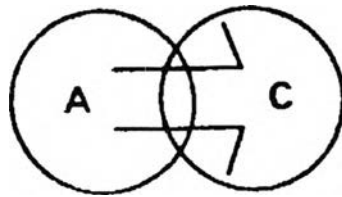
กิบเบอร์และจอห์นสัน (Gieber W. and Johnson) ได้ทำการวิจัยศึกษาบทบาทของผู้รายงานข่าวและแหล่งข่าวในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองระดับท้องถิ่นของชุมชนแถบซานเมื่องแคลิฟอร์เนีย และได้กำหนดแบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับผู้รายงานข่าวขึ้น โดยอาศัยองค์ประกอบพื้นฐานในแบบจำลองของเวสลีย์กับแม็คลิน คือ A ในฐานะแหล่งข่าว และ C ในฐานะ "ผู้เฝ้าประตู" หรือผู้รายงานข่าว แบบจำลองนี้แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ (อ้างถึงในเดนิสแมคเคลเวลและสเวน วินดาห์ล แปลโดยสุนิต ยมาภัยและระวีวรรณ ประกอบผล, 2528:192-196)

แบบที่ 1 บทบาทที่แยกจากกันระหว่างแหล่งข่าวกับผู้รายงานข่าว

แบบจำลองที่ 1 แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมการสื่อสารของ A และ C ต่างได้เกิดขึ้นภายในวงกลมทั้งสอง ซึ่งแยกออกจากกันอย่างชัดเจนโดยหน้าที่ตามระบบงานขององค์การ ตามการกำหนดมอบหมายและการรับรู้บทบาท ตามความห่างไกลกันทางสังคม ค่านิยม ฯลฯ การเคลื่อนไปของสารตามช่องทางติดต่อต่าง ๆ (เส้นคู่) ไน้มไปในทางที่รูปแบบที่เป็นทางการ

แบบจำลองนี้แสดงถึงกรณีหนังสือพิมพ์เสรีที่ถือความเป็นอิสระ (เอกเทศ) โดยสมบูรณ์ระหว่างระบบสังคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ สังคมหนึ่งทำข่าวอีกสังคมหนึ่งรายงานสิ่งที่เกิดขึ้นไปตามเนื้อหาแท้ ๆ โดยไม่ได้สอดแทรกความคิดเห็นของตนด้วยแต่อย่างใด

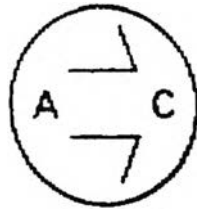

แบบที่ 2 บทบาทที่กลมกลืนกันบางส่วนระหว่างแหล่งข่าวกับผู้รายงานข่าว

แบบจำลองที่ 2 นี้ แสดงให้เห็นว่า วงกลมทั้งสองของ A และ C คาบเกี่ยวกัน ซึ่งอธิบายได้ว่า ผู้ส่งสารทั้งสองร่วมมือกันในอันที่จะสัมฤทธิ์ผลตามบทบาทการสื่อสารของแต่ละฝ่าย ขณะที่ส่วนหนึ่งเป็นการร่วมรับรู้ในคุณค่าของบทบาทและการกระทำในการสื่อสาร

สัมพันธภาพลักษณะนี้มีความใกล้เคียงเป็นอย่างมากกับสิ่งที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ โดยแหล่งข่าวและผู้สื่อข่าวร่วมมือกันและสร้างการรับรู้ร่วมกันต่อหน้าที่ของตน ทั้งสองฝ่ายมีวัตถุประสงค์บางประการร่วมกัน ฝ่าย A ต้องการให้เรื่องราวบางอย่างปรากฏในหนังสือพิมพ์ ส่วนฝ่าย C ต้องการให้ข่าวที่นำเสนอออกไปเป็นที่พอใจของบรรณาธิการของตน แต่ C อาจสูญเสียความเป็นเอกเทศในการทำงานได้ ซึ่งโดยหลักแล้วการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสาธารณชน จำเป็นต้องไม่มีความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ทั้งนี้ในการรายงานข่าวปัจจุบัน จะพบว่าแหล่งข่าวกับผู้สื่อข่าวมีความสัมพันธ์ตามแบบจำลองที่ 2 มากกว่าแบบที่ 1 ซึ่งเป็นแบบอุดมคติ โดยผู้สื่อข่าวมักมีความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเป็นการส่วนตัวอยู่บ้าง เพื่อจะได้ข้อมูลที่มีความเจาะลึกมากขึ้น ขณะที่แหล่งข่าวก็มีความสัมพันธ์กับผู้สื่อข่าวเป็นการส่วนตัว เพื่อประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของตน ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้แหล่งข่าวและผู้รายงานข่าวต่างมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ซึ่งกันและกัน แต่ทั้งสองฝ่ายก็ยังสงวนท่าทีที่จะไม่ตกเป็นเครื่องมือของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างสมบูรณ์ และคงความเป็นอิสระต่อกันในระดับหนึ่ง

แบบจำลองที่ 3 บทบาทที่กลมกลืนกันสนิทระหว่างแหล่งข่าวกับผู้รายงานข่าว

แบบจำลองนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทที่กลมกลืนกัน โดยไม่มีข้อแตกต่างเด่นชัดทั้งในการทำงานตามบทบาทและค่านิยมต่อบทบาท ความกลมกลืนนี้เกิดขึ้นได้เมื่อเป้าหมายของหนังสือพิมพ์ตรงกับเป้าหมายของสังคม เช่น ในสังคมที่ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยม หรือในกรณีการปกครองด้วยระบอบแบบควบคุมอำนาจเบ็ดเสร็จหรือแบบอำนาจนิยม

ทั้งนี้แบบจำลองดังกล่าว สามารถใช้อธิบายกรณีที่แหล่งข่าวและผู้สื่อข่าวมีเป้าหมายหรือผลประโยชน์ร่วมกันได้เป็นอย่างดี เช่น องค์กรทั้งสองฝ่ายอยู่ภายใต้ธุรกิจเดียวกัน หรือมีข้อตกลงในเรื่องผลประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองร่วมกัน ผู้สื่อข่าวบางคนอาจจะสนับสนุนนักการเมืองบางคนหรือพรรคการเมืองบางพรรค เป็นต้น สัมพันธภาพลักษณะนี้แหล่งข่าวและผู้สื่อข่าวอาจเป็นบุคคลคนเดียวก็ได้ เช่น การที่ผู้สื่อข่าวทำงานเป็นนักประชาสัมพันธ์ในหน่วยงานเอกชน ในเวลาเดียวกัน

หากพิจารณาการรายงานข่าวในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าในบางครั้งสื่อมวลชนมีการนำเสนอข่าวที่ไม่มีความเป็นกลาง หรือมีอคติส่วนตัวปนเปื้อนในเนื้อหาข่าว เนื่องจากการให้การสนับสนุน หรือรู้สึกนิยมชมชอบขององค์กรบางองค์กร หรือพรรคการเมืองบางพรรค ทำให้มีการเสนอข่าวในลักษณะเอนเอียงเข้าข้างองค์กรนั้นๆ หรืออาจจะพยายามขุดคุ้ยหาประเด็นเพื่อโจมตีฝ่ายตรงข้าม ซึ่งจะได้กล่าวถึงนโยบายขององค์กรซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสำคัญต่อการรายงานข่าวต่อไป

ทั้งนี้การที่ยกแนวความคิดในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับผู้รายงานข่าวมาอ้างเพื่ออธิบายให้เห็นถึงสัมพันธภาพระหว่างผู้สื่อข่าวกับแหล่งข่าวทั้งที่สอดคล้องกับความเป็นจริงซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระในการรายงานข่าวของผู้สื่อข่าว และในส่วนที่เป็นอุดมคติซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นจริงในการรายงานข่าวปัจจุบัน

8. แนวความคิดเกี่ยวกับนโยบายองค์กรหนังสือพิมพ์

สื่อมวลชนเป็นองค์กรที่ดำเนินธุรกิจด้านการรายงานข้อมูลข่าวสารประจำวันสู่สาธารณชน ซึ่งมีนโยบายที่บุคลากรในองค์กรยึดถือเป็นแนวปฏิบัติและใช้เป็นเข็มทิศในการทำข่าว ทั้งนี้ผู้กำหนดนโยบายของสื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์นั้น ส่วนใหญ่ก็คือเจ้าของหรือกลุ่มผู้ประกอบการหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ ที่จะเป็นผู้พิจารณาแนวนโยบายที่เหมาะสมกับองค์กรของตนเอง โดยการกำหนดว่าจะผลิตหนังสือพิมพ์ประเภทใด หรือนำเสนอข่าวสารที่เน้นหนักในเนื้อหาใด ในขณะที่จะไม่เน้นเนื้อหาใด และกลุ่มเป้าหมายคือใคร

มานิจ สุขสมจิตร กล่าวว่า ในองค์กรหนังสือพิมพ์นั้น ผู้ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบสูงสุดในองค์กรก็คือ บรรณาธิการ หรือบรรณาธิการใหญ่ ซึ่งอยู่ในฐานะเสมือนผู้จัดการใหญ่และผู้ให้การวินิจฉัยเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น โดยทั่วไปแล้วบรรณาธิการมีหน้าที่จะต้องควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของกองบรรณาธิการทุกส่วน และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับระบบวิธี หรือแนวทางปฏิบัติใด คำวินิจฉัยของบรรณาธิการถือเป็นที่สุด นอกจากนี้ในบางโอกาสบรรณาธิการยังต้องวินิจฉัยข่าวบางเรื่องว่า เหมาะสมต่อการนำมาตีพิมพ์หรือไม่ ทั้ง ๆ ที่ข่าวนั้นเป็นความจริงและนักข่าวก็ได้แสวงหามาได้และเขียนอย่างครบถ้วนแล้ว เพราะผลกระทบกระเทือนของข่าวชิ้นนั้นอาจพัวพันไปถึงปัญหาด้านกฎหมาย ปัญหาจริยธรรม หรือปัญหาทางการเมือง (อ้างถึงในอภิชาติ ศักดิ์ เศรษฐ์, 2542:33)

ทั้งนี้ปัจจัยที่สนับสนุนการกำหนดแนวนโยบายขององค์กรหนังสือพิมพ์นั้น มีอยู่หลายปัจจัยด้วยกัน ทั้งในเรื่องความต้องการของตลาด เพื่อผลกำไรในการดำเนินธุรกิจและอุดมการณ์ในการประกอบวิชาชีพสื่อของเจ้าของหรือกลุ่มผู้ประกอบการหนังสือพิมพ์นั้น เป็นต้น อย่างไรก็ตามยังมีปัจจัยที่ไม่เป็นทางการอีกปัจจัยหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทและมีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายองค์กรหนังสือพิมพ์ ซึ่งก็คือ สัมพันธภาพระหว่างองค์กรหนังสือพิมพ์กับการเมือง กล่าวคือการที่เจ้าของหรือผู้ประกอบการหนังสือพิมพ์มีความสนิทสนมคุ้นเคยกับนักการเมืองบางคน บางกลุ่มเป็นการส่วนตัว หรือมีความนิยมชมชอบในแนวนโยบายทางการเมือง หรือบุคลิกภาพของนักการเมืองแต่ละคนเป็นพิเศษ ทำให้เจ้าของหรือผู้ประกอบการองค์กรหนังสือพิมพ์นั้น ๆ อาจนำสัม

พันธภาพดังกล่าวมาเป็นปัจจัยในการกำหนดนโยบายขององค์กร และส่งผลกระทบต่อภาระงานข่าวขององค์กรหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะการคัดเลือกแหล่งข่าวที่ผู้สื่อข่าวในองค์กรนั้นจะเลือกพูดคุยกับแหล่งข่าวที่ตนเองมีความสนิทสนมด้วยมากกว่าแหล่งข่าวที่ไม่สนิท หรือไม่รู้จักมาก่อน

จากปัจจัยสัมพันธ์ภาพระหว่างองค์กรหนังสือพิมพ์กับการเมืองดังกล่าว อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อหนังสือพิมพ์ในทางลบ เพราะผู้รับสารจะมองการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์นั้นว่าไม่เป็นกลาง และมีความเอนเอียง ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ ขณะที่หนังสือพิมพ์นั้นอาจจะเสนอข่าวเชิงสืบสวนสอบสวนในประเด็นที่ลึกกว่าหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆ จากการที่แหล่งข่าวยินยอมเปิดเผยข้อมูลที่ถูกปิดไว้หรือให้ข้อมูลในประเด็นแง่มุมใหม่ ๆ ที่ทำให้ผู้รับสารได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากขึ้น

ประชุม รอดประเสริฐ กล่าวไว้ว่า นโยบายขององค์กรควรมีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ (อ้างถึงในกิตติพงษ์ ไทยเจริญ, 2541:39-40)

1. การกำหนดเป้าหมาย (Targets) ของสิ่งที่ต้องการกระทำ ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสิ่งแรกในการกำหนดนโยบายเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป้าหมายอาจเป็นทั้งจุดประสงค์ และผลงานที่เกิดขึ้นในที่สุด

2. การกำหนดวิถีทาง (Means) ในการดำเนินงาน นับเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งของนโยบาย เพราะหากไม่มีการกำหนดวิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ไว้แล้ว นโยบายที่กำหนดขึ้นก็ไม่อาจบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการได้ วิถีทางในการดำเนินงานจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญคือ หลักการและเกณฑ์ของนโยบาย รวมไปถึงกลยุทธ์และกลวิธีต่างๆ

3. ปัจจัย (Resources) ที่สนับสนุนในการกระทำตามนโยบายที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย

3.1 ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐาน (Fundamental Factors) ซึ่งสรุปได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

ก. ปัจจัยที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ เช่น ผลกำไร ชื่อเสียงขององค์กร

ข. ปัจจัยที่เกี่ยวกับผู้กำหนดนโยบาย ซึ่งจะต้องกำหนดนโยบายให้ถูกต้องและเหมาะสม

ค. ปัจจัยที่เกี่ยวกับข้อมูลในการกำหนดนโยบาย เพราะหากข้อมูลที่ได้รับขาดข้อเท็จจริงย่อมจะทำให้เกิดการกำหนดนโยบายที่ผิดพลาด

3.2 ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบแวดล้อม (Environmental Factors) กล่าวคือ สิ่งแวดล้อมในสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ผู้กำหนดนโยบายจะต้องคำนึงถึง ได้แก่

ก. ปัจจัยทางการเมือง

ข. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น ลักษณะทางเศรษฐกิจขององค์กร ลักษณะทางเศรษฐกิจของประชาชนในสังคม

ค. ปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม ระเบียบประเพณี รวมถึงค่านิยมและความเชื่อของคนในสังคม

ง. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ การกำหนดนโยบายจะต้องสอดคล้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ

อย่างไรก็ตามนโยบายใด ๆ ที่กำหนดขึ้นมาแล้ว ไม่สามารถที่จะใช้เป็นแม่แบบตลอดไปได้ เพราะหากสภาพแวดล้อมด้านใดด้านหนึ่งมีผลกระทบอย่างรุนแรง นโยบายอาจไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ดังนั้นจึงต้องมีการปรับปรุงแก้ไขนโยบายให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้นโยบายมีความเป็นไปได้ เหมาะสมกับเวลา สถานการณ์และความเป็นจริง

การนำแนวคิดเรื่องนโยบายองค์กรมาใช้ เพื่อต้องการชี้ให้เห็นถึงลักษณะแนวนโยบายขององค์กรหนังสือพิมพ์ว่ามีปัจจัยใดเข้ามาเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายบ้าง ซึ่งผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่านโยบายขององค์กรหนังสือพิมพ์แต่ละแห่งมีผลต่อการคัดเลือกแหล่งข่าวของผู้สื่อข่าวที่ต่างกัน

9. แนวความคิดเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว

องค์ประกอบของการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วยผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) ช่องทางการสื่อสาร (Channel) ผู้รับสาร (Receiver) และผลของการสื่อสาร (Effect) นั้น องค์ประกอบสำคัญที่จะเป็นตัวบ่งชี้ว่าการสื่อสารนั้น ๆ ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ ก็คือองค์ประกอบผู้ส่งสาร ทั้งนี้ผู้รับสารจะประเมินว่าผู้ส่งสารมีความน่าเชื่อถือหรือไม่เพียงใด โดยพิจารณาจากคุณลักษณะเด่นของผู้ส่งสาร ซึ่งในการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัย และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารนั้น มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันได้แก่ วาทวิทยา (Ethos) ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (Source Credibility) การวิจัยความแตกต่างของสถานะ (Status Differential Research) ผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leader) เป็นต้น (Bettinghaus, 1973:124)

อริสโตเติล ได้กล่าวถึงเมื่อ 2,000 ปีล่วงมาแล้วว่า บุคลิกของผู้พูดเป็นสาเหตุของการโน้มน้าวใจที่สำคัญของการพูด เมื่อผู้ฟังไม่รู้จริงในเรื่องที่ฟัง เมื่อความเห็นถูกแบ่งแยก เมื่อนั้นผู้พูดมีความหมายมาก การโน้มน้าวใจด้วยบุคลิกมาจากเหตุ 3 ประการ คือประการแรก ผู้พูดต้องเป็นผู้มีสติปัญญาลึกซึ้ง มีไหวพริบเขาวนปัญญาครอบด้วยวิจรรณญาณอย่างดี ตรงกับภาษาอังกฤษว่า

intelligence ประการที่สอง ผู้พูดต้องแสดงให้เห็นว่ามีความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง มีความตั้งใจจริงที่จะรักษาประโยชน์ให้ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า good will ประการที่สาม ผู้พูดต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีนิสัยดี มั่นอยู่ในศีลธรรม ภาษาอังกฤษเรียกว่า good character (อ้างถึงในอรรถวรรณ ปีลันธนีโอวาท,2542:119-120)

แมคไกวอร์ (McGuire,1973:230) กล่าวไว้ว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารเกิดขึ้นจากการที่ผู้รับสารยอมรับในเนื้อหา ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจะอยู่ที่การยอมรับของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสารว่ารู้ในสิ่งที่ถูกต้อง ได้รับการโน้มน้าวใจในสิ่งที่เขารู้ นั่น หรือกล่าวสั้น ๆ ก็คือความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารขึ้นกับการยอมรับในความชำนาญ(Expertise)และการที่ผู้รับสารประจักษ์ว่าผู้ส่งสารมีคุณสมบัติที่เหมาะสม(Objectivity)

เทย์เลอร์ (Taylor,1980:400)และคณะ กล่าวว่า ความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร หรือผู้ส่งสารประเมินจากผู้รับสารเกี่ยวกับความเชื่อถือได้ของแหล่งสารในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ทั้งนี้กลุ่มคนจะให้ความเชื่อถือต่อข่าวสารเมื่อผู้ส่งสารมีความน่าเชื่อถือสูง เพราะผู้ส่งสารที่มีความน่าเชื่อถือสูงไม่เพียงแต่จะทำให้ผู้รับสารยอมรับในตัวเขาเท่านั้น หากแต่ยังยอมรับในสิ่งที่เขาพูด รวมทั้งสามารถจดจำผู้ส่งสารได้นาน นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มที่จะเชื่อผู้ส่งสารที่มีความน่าเชื่อถือสูงมากกว่าผู้ส่งสารที่มีความน่าเชื่อถือต่ำ

เบตติงเฮาส์ (Bettinghaus,1973:103) กล่าวว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารไม่ได้ขึ้นกับคุณสมบัติหนึ่งคุณสมบัติใดแต่เพียงประการเดียว (Not Single Characteristics) แต่เกี่ยวข้องกับบุคลิกอื่น ๆ ด้วย เช่น สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น ฉะนั้นความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจึงตั้งอยู่บนรากฐานของการยอมรับจากผู้รับสารในหลาย ๆ สิ่งของผู้ส่งสาร อันประกอบด้วยคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบด้านความสามารถ (Competence) ประกอบด้วยการมีคุณค่า ความชำนาญ การมีคุณสมบัติ และความสามารถในการหารายได้ให้แก่ตนเอง กลุ่มตัวแปรเหล่านี้ทำให้เกิดการยอมรับในความน่าเชื่อถือต่อผู้ส่งสาร

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึกปลอดภัย (Safety) ประกอบด้วยความมีไมตรีต่อกัน มีเมตตา ใจกว้างใจ และเป็นกันเอง กลุ่มตัวแปรเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกปลอดภัย และใจกว้างใจในตัวผู้ส่งสาร

3. องค์ประกอบด้านบุคลิกลักษณะ (Characteristics) ประกอบด้วยความเห็นอกเห็นใจ และไม่เห็นแก่ตัว ตัวแปรเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกลักษณะของผู้ส่งสาร

4. องค์ประกอบด้านการสมาคม (Socialbility) ประกอบด้วยการมีคุณธรรม มีอัธยาศัยรอบรู้ในเรื่องต่างๆ ไปและมีอารมณ์ดี กลุ่มตัวแปรเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

ชิมป์ (Shimp1979:128-131) กล่าวว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารคือ ชุดของการรับรู้ (An Entire Set of Perception) ที่ผู้รับสารมีต่อผู้ส่งสาร ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 มิติ ได้แก่

1.ความเชี่ยวชาญ (Expertise) หมายถึงการที่ผู้รับสารประเมินว่าผู้ส่งสารมีความรู้ มีประสบการณ์ มีทักษะ และมีความชำนาญ ทั้งยังมีความสามารถในการสื่อสารเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

2.ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) หมายถึงการที่ผู้รับสารประเมินว่า ผู้ส่งสารมีความซื่อตรง อบอุ่นใจเมื่อได้ใกล้ชิดหรือสื่อสารด้วย

3.ความคล่องแคล่ว (Dynamism) หมายถึง การที่ผู้รับสารประเมินว่าผู้ส่งสารมีลักษณะกระตือรือร้น มีการตื่นตัว รวดเร็ว เป็นต้น

4.ความมีศักยภาพ (Potential) หมายถึง การที่ผู้รับสารประเมินว่าผู้ส่งสารมีคุณสมบัติด้านอื่น ๆ เช่น รูปร่างที่สง่างาม เสียงน้ำเสียงตลอดจนการมีหน้าตาดี เป็นต้น

เคลแมน และโฮฟแลนด์(Kelman and Hovland ,1953:327-335)ได้ทำการศึกษาการฟังวิทยุของนักเรียนมัธยม พบว่าความแตกต่างของความน่าเชื่อถือประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง ความน่าเชื่อถือมาจากผู้ส่งสารที่ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี และมีความรู้ในเรื่องดังกล่าว ประการที่สอง ผู้ส่งสารเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในเรื่องนั้นๆ และประการที่สามผู้ส่งสารจะต้องเป็นผู้มีความจริงใจและซื่อสัตย์

ต่อมา โฮฟแลนด์ กล่าวในการศึกษาร่วมกับเจนนิสและเคลลี (Hovland ,Janis and Kelly ,1953:19-53) ว่าความน่าเชื่อถือของแหล่งสารหรือผู้ส่งสาร หมายถึงขอบเขตหรือระดับแห่งการรับรู้ของผู้รับสารที่มีต่อแหล่งสารในเรื่องของความรู้ความสามารถ (Expertise) และความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness)

ความรู้ความสามารถ (Expertise) หมายถึงขอบเขตที่แหล่งสารถูกประเมินในเรื่องของความสามารถในการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง กล่าวคือ ความรู้ความสามารถเป็นสิ่งที่ประเมินจากคุณสมบัติที่แหล่งสารหรือผู้ส่งสารมีในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่เขาได้อ้างถึงหรือกำลังพูดอยู่

ส่วนความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) หมายถึงระดับความเชื่อมั่นของผู้รับสารที่ประเมินเจตนาของผู้ส่งสารในการส่งข่าวสารหรือทำการสื่อสารข้อความที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงที่เห็นได้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เจตนาที่ผู้ส่งสารจะพูดความจริงอย่างจริงใจเพื่อประโยชน์ของผู้ฟังโดยรวม ไม่ได้เคลือบแฝงความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

ทั้งนี้ในการศึกษาดังกล่าว โยฟแลนด์ และคณะยังพบว่า นอกจากปัจจัยทางด้านความรู้ความสามารถ และความน่าไว้วางใจแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้ผู้ส่งสารมีความน่าเชื่อถือ เช่น อายุของผู้ส่งสารจะเป็นตัวที่ประสพการณ์ ตำแหน่งของผู้นำกลุ่มจะเป็นตัวบอกความสามารถในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม ผู้ส่งสารที่มีคุณลักษณะคล้ายคลึงกับผู้รับสารอาจจะถูกมองว่ามีความชำนาญมากกว่าบุคคลที่มีคุณลักษณะต่างไปจากผู้รับสาร เพราะคนเราจะมีความรู้สึกว่า คนที่มีสถานภาพคุณค่า ความสนใจและความต้องการเหมือนกันจะมองทุกสิ่งทุกอย่าง และตัดสินใจปัญหาทุกอย่างคล้ายคลึงกับตน

ทางด้านเบอร์ลี และคณะ (Berlo ,Lemert and Mertz) ได้ทำการศึกษาวิจัย และพบข้อสรุปปัจจัย 3 ประการที่ผู้รับสารมักใช้ในการตัดสินใจความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของโรเจอร์ (Rogers) ได้แก่ (อ้างถึงในอรรถกรณ ปิลันธน์โหวาท,2542:121-122)

1.ปัจจัยที่สร้างความอบอุ่นใจ (Safety Factor) เป็นคุณลักษณะของผู้ส่งสารที่ประกอบด้วย ใจดี เข้ากับคนอื่นได้ง่าย มีความเป็นมิตร ไม่ขัดคอคน น่าคบ สุขภาพ ไม่เห็นแก่ตัว ยุติธรรม รู้จักให้อภัย เชื่อมั่น ร่าเริง มีศีลธรรม อุดหนุน สงบเยือกเย็น

2.ปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติของผู้ส่งสาร (Qualification Factor) ส่วนใหญ่จะเน้นความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ของผู้ส่งสาร ประกอบด้วย มีประสบการณ์ในด้านใดด้านหนึ่ง ได้รับการฝึกฝน มีความชำนาญ มีอำนาจในหน้าที่ มีความสามารถ มีเชาวน์ปัญญา

3.ปัจจัยด้านพลวัตของผู้ส่งสาร (Dynamism Factor) เป็นปัจจัยที่แสดงความคล่องแคล่ว กระตือรือร้น ความไม่เฉื่อยชาของผู้ส่งสาร ได้แก่ มุทะลุ รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ตรงไปตรงมากล้า กระตือรือร้น รวดเร็ว คล่องแคล่ว

ในขณะที่เซอร์เม้นท์ และลิฟโรน (Schement and Lievronw) ได้สรุปคุณลักษณะที่มีผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารไว้หลายประการ ดังนี้ (อ้างถึงในชมพภา ณ สงขลา,2540:16-17)

ความรู้ความสามารถ ผู้ส่งสารที่จะได้รับความน่าเชื่อถือจากผู้ส่งสารมักจะเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งพิจารณาจากปัจจัยหลายประการ เช่น ระดับการศึกษา ความใกล้ชิดกับข้อมูล และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง

บุคลิกหรือความประพฤติของแหล่งสาร ซึ่งสามารถวัดได้จากพฤติกรรมทางธรรมชาติของผู้ส่งสารเอง

ความเยือกเย็นสุ่ม ผู้ที่สามารถรักษาความสงบเยือกเย็นไว้ได้ภายใต้ความกดดันของสถานการณ์ต่าง ๆ ย่อมได้รับความไว้วางใจมากกว่าผู้ที่มีอารมณ์หุนหันพลันแล่น

ความเป็นกันเองหรือความสามารถในการเข้าสังคม ดังที่งานวิจัยจำนวนมากแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการสื่อสารระหว่างบุคคล เพื่อการโน้มน้าวใจหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติในด้านต่าง ๆ เช่น การเมือง การโฆษณา รวมทั้งด้านความคิดอ่านทั่วไป

ความรู้สึกเปิดเผย บุคคลที่มีลักษณะเปิดเผยไม่ลึกลับ หรือชอบรื่นเริงโอบอ้อมอย่าง ย่อมสามารถควบคุมสถานการณ์การสื่อสารไว้ได้

ส่วนแมคครอสกี (McCroskey) ได้เสนอความเห็นที่คล้ายคลึงกันว่า องค์ประกอบความน่าเชื่อถือมี 2 ประการ คือ ความมีอำนาจ (Authoritativeness) ซึ่งวัดได้จาก ความน่าไว้วางใจ ข้อมูลที่มีคุณภาพ ฉลาด มีคุณค่า เชี่ยวชาญ และบุคลิกภาพ (Character) ที่วัดจากความซื่อสัตย์ เป็นมิตร น่าพอใจ และไม่เห็นแก่ตัว (อ้างในถึงแสง จันทราทิพย์, 2542:15)

อรวรรณ ปิลันธน์โอบาท (2542:124-125) ยังกล่าวด้วยว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารนั้นมาจากสถานภาพที่แตกต่างตามบทบาทใน 2 สถานการณ์ คือ สถานการณ์แรก ยิ่งบุคคลมีสถานภาพสูงหรือมีเกียรติยศสูงเท่าใด ก็จะมี ความน่าเชื่อถือมากขึ้นเพียงนั้น เช่น ประธานบริษัทจะมีอิทธิพลในการโน้มน้าวใจมากกว่าพนักงานธรรมดา และสถานการณ์ที่สอง บุคคลหนึ่งอาจจะมีสถานภาพสูง แต่มีความน่าเชื่อถือต่ำ หรือในทางกลับกันบุคคลที่มีสถานภาพต่ำ อาจจะมี ความน่าเชื่อถือสูง ในกรณีแรกคือรัฐมนตรีที่มีสถานภาพสูงแต่มีพฤติกรรมที่ทำให้ความน่าเชื่อถือต่ำ เช่น ในสหรัฐอเมริกากรณีที่มีชาวโด่งดังคือริชาร์ด นิกสัน อดีตประธานาธิบดีที่มีสถานภาพสูง แต่มีความน่าเชื่อถือต่ำ ในขณะที่พระสงฆ์รูปหนึ่งในหมู่บ้านที่ห่างไกล ไม่มีสมณศักดิ์สูงแต่เคร่งครมจะจึงได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้าน และมีอิทธิพลในการโน้มน้าวใจ

จากแนวคิดเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแหล่งสารหรือผู้ส่งสารดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปองค์ประกอบหรือปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารไว้ 3 ประการ ได้แก่ ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) ความเชี่ยวชาญ (Expertise) และความกระตือรือร้นของผู้รับสาร (Dynamism) และใช้เป็นกรอบแนวทางในการวิจัยครั้งนี้

ทั้งนี้การที่ผู้วิจัยยกแนวความคิดในเรื่องความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารมาอ้าง ก็เพื่อทำการศึกษาถึงความคิดเห็นของผู้อ่านหนังสือพิมพ์รายวันว่าปัจจัยด้านความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารหรือแหล่งข่าวการเมืองมีความสำคัญในมุมมองของผู้อ่านหรือไม่ หรือมีปัจจัยใดอีกบ้างที่ผู้อ่านเห็นว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญของแหล่งข่าวการเมือง รวมถึงในการคัดเลือกแหล่งข่าวของผู้สื่อข่าว ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารหรือแหล่งข่าวเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพิจารณาเลือกแหล่งข่าวหรือไม่

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยกงานวิจัยที่ใกล้เคียงมาประกอบ ซึ่งงานวิจัยต่างๆ เหล่านี้เป็น การศึกษาในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับความน่าเชื่อถือของตัวแหล่งสารหรือผู้ส่งสารในบริบทต่างๆ กัน โดยเป็นการศึกษาองค์ประกอบหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร รวมถึงงาน วิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว ในขณะที่ยังไม่พบงานวิจัยใดที่มี ประเด็นวิจัยเกี่ยวกับการคัดเลือกแหล่งข่าวและความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวในหนังสือพิมพ์ราย วันโดยตรง งานวิจัยที่ใกล้เคียง ได้แก่

ธวัชชัย กิจรัตนกุล (2540) ทำการศึกษาในหัวข้อเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อ ถือของผู้ส่งสาร: การศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณด้านการศึกษากับด้าน ความมั่นคงของสำนักงานงบประมาณ ผลการวิจัยพบว่าเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณเห็นว่าปัจจัย และองค์ประกอบในเรื่องของการสร้างความอบอุ่นใจ ปัจจัยและองค์ประกอบในเรื่องของคุณ สมบัติเฉพาะตัว และปัจจัยด้านพลวัตของผู้ส่งสาร หรือเจ้าหน้าที่ส่วนราชการ มีความสำคัญและมี อิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ส่วนราชการ โดยเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณให้ความสำคัญ ต่อความน่าเชื่อถือ โดยพิจารณาจากปัจจัยในเรื่องการสร้างความอบอุ่นใจเป็นลำดับแรก ตามด้วยปัจจัยในเรื่องของคุณสมบัติเฉพาะตัว และปัจจัยด้านพลวัตตามลำดับ

วุฒิชชาติ สุนทรสมัย(2523) ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยทางการสื่อสารระหว่างบุคคลของตัว แทนประกันชีวิตที่มีผลในการโน้มน้าวให้มีการทำประกันชีวิต พบปัจจัยที่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือ ของตัวแทนประกันชีวิตที่สำคัญ 3 ประการ เรียงตามลำดับ ได้แก่ ปัจจัยด้านความมีคุณสมบัติหรือ ความเชี่ยวชาญ เช่นความสามารถในการพูด ฉลาด เป็นต้น , ปัจจัยด้านความไว้วางใจ เช่น สุภาพ เรียบร้อย ซื่อสัตย์ เป็นต้น และปัจจัยด้านความมีศักยภาพทางกาย เช่น ความสูง ความแข็งแรง เป็นต้น ซึ่งปัจจัยทั้ง 3 ประการนี้สามารถใช้อธิบายความน่าเชื่อถือของตัวแทนประกันชีวิตได้สูงถึง ร้อยละ 50.2

ทั้งนี้งานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาถึงองค์ประกอบของความน่าเชื่อถือ ของผู้ส่งสารเพียงประเด็นเดียว โดยเป็นการหาคำตอบว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ช่วยเสริมให้ผู้ส่งสารมี ความน่าเชื่อถือในสายตาของผู้รับสาร ซึ่งการศึกษาในประเด็นดังกล่าวมีส่วนที่ใกล้เคียงกับงาน วิจัยในครั้งนี้ในประเด็นของความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารหรือแหล่งข่าวเท่านั้น

ในส่วนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแหล่งสารที่มีความเกี่ยวข้องกับบริบทสื่อสารมวลชนนั้น ศุภวรรณ สัจจพงษ์ (2532) ได้ทำการศึกษาในหัวข้อเรื่องความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร การคาดหวัง ผลตอบแทน ความพึงพอใจ และพฤติกรรมการรับฟังข่าวสารของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีรายการข่าวภาคค่ำถ่ายทอดของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานด้านข่าวขององค์กรข่าว ซึ่งผลการวิจัยพบว่าประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครประเมินการรายงานข่าวของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยว่ามีความน่าเชื่อถือสูงในฐานะที่เป็นแหล่งข่าว โดยมีองค์ประกอบความคล่องแคล่วไวสูงสุด ได้แก่ คุณสมบัติการนำเสนอข่าวสารที่รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ การให้ข้อมูลที่ถูกต้องเชื่อถือได้ และความปลอดภัยในการนำข้อมูลข่าวสารที่ได้รับไปพูดคุยต่อโดยไม่ต้องกลัวว่าจะมีความผิด

อย่างไรก็ตาม คุณสมบัติที่ส่งผลให้สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยได้รับความน่าเชื่อถือต่ำ ได้แก่ การขาดความกล้าหาญที่จะเสนอข่าวเพื่อผดุงความยุติธรรมในสังคม ความไม่สามารถในการรายงานข่าวหรือเหตุการณ์ได้อย่างละเอียดเจาะลึก และการที่ไม่เสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมาตามข้อเท็จจริง

นิลาวัลย์ พาณิชย์รุ่งเรือง (2540) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือและความพึงพอใจของประชาชนในกรุงเทพมหานครที่มีต่อรายการข่าวภาคค่ำทางโทรทัศน์ทั้ง 5 ช่อง (3,5,7,9,11) พบว่าปัจจัยทางด้านเพศ อายุ การศึกษาที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อความเชื่อถือ และความพึงพอใจในรายการข่าวภาคค่ำทางโทรทัศน์ทั้ง 5 ช่อง ในขณะที่อาชีพที่แตกต่างกันจะมีผลต่อความเชื่อถือ แต่ไม่มีผลต่อความพึงพอใจในรายการข่าวภาคค่ำทางโทรทัศน์ทั้ง 5 ช่องแต่อย่างใด

ในงานวิจัยดังกล่าว ยังพบว่าการแข่งขันในวงการโทรทัศน์ด้วยการปรับเปลี่ยนเวลา ออกอากาศ รูปแบบ และวิธีการนำเสนอรายการข่าว มีผลกระทบต่อความเชื่อถือและความพึงพอใจของประชาชนผู้รับสาร โดยผู้รับสารมีความเชื่อถือและความพึงพอใจในองค์ประกอบของข่าว และข่าวประเภทต่าง ๆ ของแต่ละสถานีแตกต่างกันไป

งานวิจัยของศุภวรรณ สัจจพงษ์และนิลาวัลย์ พาณิชย์รุ่งเรืองนั้น เป็นงานวิจัยในประเด็นของความน่าเชื่อถือของรายการข่าวขององค์กรสื่อสารมวลชน ซึ่งได้แก่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และสถานีโทรทัศน์ไทย 5 ช่อง เพื่อเป็นการประเมินความคิดเห็นของผู้รับสารต่อการปฏิบัติงานด้านข่าวว่ามีความเชื่อถือในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และมีความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารในระดับใด โดยศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เป็นตัวแปรและส่งผลต่อความคิดเห็นของประชา

ชนในประเด็นวิจัยดังกล่าว ซึ่งงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นไม่ได้ศึกษาในประเด็นของแหล่งข่าว ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารโดยตรง

ในงานวิจัยที่มีการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวนั้น นรพล ฉาเจริญ (2541) ได้ทำการศึกษาในหัวข้อเรื่องความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการระหว่างนักข่าวและแหล่งข่าวกับผลที่มีต่อองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) ผลการวิจัยพบว่านักข่าวอ.ส.ม.ท.ใน 8 สายงานมีความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่ใช่เป็นทางการในระดับปานกลาง คือไม่เห็นห่างหรือใกล้ชิดกับแหล่งข่าวเกินไป โดยความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวและแหล่งข่าวนั้นมีลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน แต่นักข่าวจะเป็นผู้รับมากกว่า ซึ่งในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวสายการเมืองกับแหล่งข่าว พบว่านักข่าวมักได้ข่าวเจาะพิเศษ ข่าวที่รวดเร็ว ถูกต้อง รวมทั้งได้รับการชี้แนะประเด็นและทิศทางข่าวจากแหล่งข่าว นอกจากนี้ นักข่าวส่วนใหญ่ยังยอมรับว่าเคยได้รับการเสนอผลประโยชน์ส่วนตัวจากแหล่งข่าวบ้าง แต่ส่วนใหญ่จะปฏิเสธไป

ด้านชมพภา ณ สงขลา (2540) ได้ทำการวิจัยในเรื่องจินตภาพและสัมพันธภาพระหว่างนักข่าวกับนักประชาสัมพันธ์ ในฐานะแหล่งข่าวในการรายงานข่าวสารด้านเศรษฐกิจ พบว่านักข่าวเศรษฐกิจกับนักประชาสัมพันธ์ต่างมีจินตภาพหรือแนวโน้มในการรับรู้ซึ่งกันและกันในทิศทางค่อนข้างไปทางลบมากกว่าบวก ทั้งในแง่สถานภาพทางวิชาชีพ การปฏิบัติวิชาชีพและคุณสมบัติด้านบุคลิกภาพ ในขณะที่สัมพันธภาพในด้านการรายงานข่าวนั้น อยู่ในระดับที่เป็นอิสระต่อกันค่อนข้างมาก กล่าวคือ มีความเป็นส่วนตัว และมีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง ทั้งนี้งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาเฉพาะในแง่สัมพันธภาพระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวเท่านั้น

สำหรับงานวิจัยของต่างประเทศ มีการศึกษาเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแหล่งสารโดยไฮแมน (Himan, 1949) ได้ทำการศึกษาถึงความแตกต่างของสุนทรพจน์จากบุคคลที่มีสถานะในสังคมแตกต่างกันในการหลอกล่อมทางสังคมแพทย์ โดยเปรียบเทียบสุนทรพจน์ระหว่างดร.โทมัส พาร์เรน (Dr. Thomas Parran) ผู้บริหารศัลยแพทย์ของสหรัฐอเมริกา ยูจีน เดนนิส (Eugene Dennis) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของสหรัฐอเมริกา และนักศึกษาปีที่ 2 ซึ่งไม่ระบุนามของมหาวิทยาลัยนอร์ธเวสเทิร์น พบว่า คนให้ความเชื่อถือแก่ผู้บริหารศัลยแพทย์มากกว่า ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวตรงกับสมมติฐานที่ว่าสุนทรพจน์ของผู้บริหารสามารถเกลี้ยกล่อมนักศึกษาศัลยแพทย์ได้ โดยมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

โฮฟแลนด์ เจนิสและเคลลี (Hovland Janis and Kelly, 1953) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดข่าวสารทั้งแหล่งสารที่เป็นบุคคลและสถาบัน พบว่าแหล่งสารดังกล่าวมีอิทธิพลและส่งผลในทาง "ความเชื่อถือได้" และ "การโน้มน้าวใจ" อย่างมาก องค์ประกอบของความน่าเชื่อถือที่สำคัญ ได้แก่ ความสามารถ หรือความเชี่ยวชาญ (Competence or Expertise) ที่ผู้รับสารมีต่อผู้ส่งสารได้แก่ ความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับงานของตน เป็นต้น และอีกองค์ประกอบหนึ่ง ได้แก่ ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) ซึ่งเป็นความรู้สึกของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสาร ประกอบด้วยความจริงใจ และความซื่อสัตย์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามวิจัยของโฮฟแลนด์และคณะยังพบว่าผู้ส่งสารที่มีคุณลักษณะคล้ายคลึงกับผู้รับสารอาจจะถูกมองว่ามีความชำนาญมากกว่าผู้ส่งสารที่มีคุณลักษณะต่างไปจากผู้รับสาร ทั้งนี้เพราะคนเรามักจะมีความรู้สึกว่าคุณค่า คุณภาพ ความสนใจ และความต้องการเหมือนกัน จะมองทุกสิ่งทุกอย่างและตัดสินใจปัญหาทุกอย่างคล้ายคลึงกับตน งานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของโรเจอร์ส (Rogers, 1973) ที่กล่าวว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ การที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีคุณลักษณะเหมือนกัน (Homophily) โดยจะนำไปสู่ความน่าเชื่อถือที่สูงกว่า

เคลแมนและโฮฟแลนด์ (Kelman and Hovland, 1953) ได้ศึกษาจากการฟังรายการวิทยุของนักเรียนมัธยมปลาย พบว่าความแตกต่างของความน่าเชื่อถือประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ องค์ประกอบประการแรก ได้แก่ ความน่าเชื่อถือที่มาจากผู้ส่งสารที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดี โดยเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องดังกล่าว ประการที่สอง ได้แก่ ผู้ส่งสารเป็นผู้มีอำนาจในเรื่องนั้น ๆ และประการที่สาม ผู้ส่งสารเป็นผู้มีความจริงใจ และความซื่อสัตย์ อย่างไรก็ตามถ้าผู้ส่งสารพูดผ่านห้องส่ง โดยไม่แจ้งภูมิหลังไว้กลับพบว่าความน่าเชื่อถือนั้นจะลดน้อยลง

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในงานวิจัยต่าง ๆ ที่ได้ยกมาประกอบมีความใกล้เคียงกับงานวิจัยนี้ในประเด็นศึกษาเกี่ยวกับแหล่งข่าวในด้านองค์ประกอบความน่าเชื่อถือ การให้ข้อมูลข่าวสารขององค์กรข่าวในฐานะแหล่งสาร และความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว โดยที่ยังไม่พบงานวิจัยใดที่ทำการศึกษถึงแหล่งข่าวการเมือง ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารทางการเมืองโดยตรง ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาในประเด็นการคัดเลือกแหล่งข่าวของผู้สื่อข่าว และความคิดเห็นของผู้อ่านที่มีต่อแหล่งข่าวการเมืองดังกล่าว